

sıdır (m.18/h). Bununla normal faaliyetlerin sonucu ödemelerin dışında malvarlığından ortaklarla, birlikte, yönetim ve denetim kurulu üyeleri yahut üçüncü kişilere bir menfaat sağlanması yasağı sözkonusudur (m.18/9).

8. Tebliğ ile MKYO'nun yönetiminde özel ihtisas şartı aranmaktadır. Buna göre; Genel Müdür'ün, işletme-finance-mali

analiz-sermaye piyasası ve borsa mevzuatı konusunda yeterli bilgi ve tecrübe sahibi olması gereklidir. İşaret edilen diğer bir husus, Genel Müdür'ün gerekli ahlaki nitelikleri taşıması zorunluluğudur (m.22). Sermaye Piyasasında güven ve kararlılığın sağlanması yönünden, S.VI N. 3 Tebliği ile getirilen bu hükmün yerinde olduğunu da belirtelim.

YASAYA UYGUN ANAYASA ANLAYIŞI (ÜNİVERSİTE ÖRNEĞİ)

Yrd. Doç. Dr. Turan YILDIRIM(*)

1982 Anayasası'nın bir önemli özelliği, Anayasa'nın kaleme alınmasından önce yürürlüğe girmiş bazı yasalar doğrultusunda hükümler taşımasıdır. Örneğin cumhurbaşkanının düzenlenişine baktığımızda, Anayasayla Cumhurbaşkanına verilen yetkilerin, 12 Eylül dönemi Devlet Başkanına tanınan yetkiler olduğunu görmekteyiz. 1982 Anayasası'nın bu ilginç özelliğine bir diğer örnek ise üniversiteler hakkındaki hükümlerdir.

Aşağıda, Danışma Meclisi ve Milli Güvenlik Konseyi çalışmalarında "Yasaya Uygun Anayasa" anlayışı ortaya konmaya çalışılmaktadır.

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONUNUN HAZIRLADIĞI METİNDE ÜNİVERSİTELER

Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu'nun hazırladığı Anayasa Tasarısında üniversitelerle ilgili düzenleme şu şekildedir:(1)

"1. Üniversiteler

MADDE 165.- Üniversiteler devlet eliyle ve kanunla kurulur.

Üniversiteler bilimsel özerkliğe sahip kamu tüzelkişileridir.

Üniversiteler kendileri tarafından seçilen organları eliyle yönetilir.

Üniversite öğretim üye ve yardımcılarının göreve alınmaları, yükseltmeleri ve görevlerine son verilmesi, bilimsel özerklik esasına uygun olarak düzenlenir ve kendi organlarıncaya yürütülür.

Üniversite öğretim üye ve yardımcılarını serbestçe bilimsel araştırma ve yayında bulunurlar.

Üniversitelerin kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri, üniversiteler arasında ihtiyaca göre öğretim üye ve yardımcılarının görevlendirilmesinin sağlanması, öğrenim ve öğretimin özgürlük ve güvenlik içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine ve kalkınma planı ilkelerine göre yürütülmesi, üniversiteler üzerinde devletin sahip bulunduğu gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, bilimsel özerklik esasına uygun olarak, kanunla düzenlenir."

Komisyon'un hazırladığı bu maddeyle ilgili sekiz adet değişiklik önergesi verilmiştir.(2) Değişiklik önergelerinin yedisinde üniversitelerin kendileri tarafından seçilen organları eliyle yönetilmesi ilkesi yer almamaktadır. Sekizinci önerge ise Tasarının 166 maddesinin Yükseköğretim Kanununun 3/e maddesiyle çeliştiği ve bu sebeple Anayasa metninden 166. maddenin çıkarılması gerektiği yolundadır.

(*) Yrd. Doç. Dr. Turan Yıldırım; M.Ü. Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

ANAYASA TASARISININ TÜMÜ ÜZERİNDE YAPILAN GÖRÜŞMELER SIRASINDA İLERİ SÜRÜLEN GÖRÜŞLER

Danışma Meclisi'nde Anayasa Tasarısının tümü üzerinde yapılan görüşmeler sırasında bazı üyeler, üniversitelerin düzenlenişinin yürürlükteki Yükseköğretim Kanununa uygun olmadığını belirtmişlerdir. Bu üyeler ve düşünceleri aşağıda yer almaktadır:

Süleyman Sırrı Kırcalı:

"Sayın Başkan, değerli üyeler;

Şimdi Tasarının bir özelliğini daha belirtmek istiyorum: komisyon çok kere, 12 Eylül'den sonra kabul edilen kanunlardaki sistemleri esas alarak benimsediği halde, bazılarını bir yana bırakmıştır, bazılarında da açıklanması zor nedenlerle ufak gibi görülen, fakat esasa etkisi olacak değişiklikler yapılmıştır. Örneğin; 2461 sayılı ile 13.5.1981 tarihinde Konseyce kabul edilen Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile 1982'nin birinci ayı tarihli ve 2575 sayılı Danıştay Kanununun seçilebilme niteliğini esas itibarıyla kabul ettiği halde, üniversitelerle ilgili 1.11.1981 gün ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ilkelerini bir yana bırakıp, Tasarının 165 inci maddesinde, 1961 Anayasasının 120 nci maddesindeki düzenlemeyi, maddenin değiştirilmeden önceki haline daha yakın bir görünümde kabul etmiştir.

Doğal olarak bu, ciddi tartışma konusu yaratacak niteliktedir. Çünkü Yükseköğretim Kanunu, üniversitelerin yönetimine çok değişik bir düzenleme getirmiş ve Yükseköğretim Kurulunu oluşturmuşken, Tasarı maddenin 3 üncü fırfasında sanki YÖK Kanunu yokmuş gibi "Üniversitelerin kendileri tarafından seçilen organları eliyle yönetileceğini" göstermektedir. Bence bunlar isabetli olmamıştır.

Kanaatimiz budur diye makale yazılabilir; fakat anayasa dinlenilebilecek hükümler içermelidir. Bu nedenle, bu maddenin YÖK Kanununa uygun hale getirilmesi şarttır."(3)

Mehmet Velid Köran:

"Üniversiteler sanki hiçbir şey olmamış, anarşi ve terör odakları değil de sadece ve sadece ilim ve irfan, araştırma ve yayma organları imişler gibi, kendilerini kendi keyiflerine göre ve Tasarı içerisinde maddeleştirmişlerdir. Esas hocasıyla talebesiyle ıslaha muhtaç olan ve gereken yerler buralardır. Devletin denetim ve gözetimi şarttır. Daha iki gün evvel YÖK Kanunu çıkmış, mürekkebi dahi kuruma-

miştir. Böyle şey olmaz arkadaşlar. Bir Komisyon kendine göre Türkiye'nin esas teşkilat kanunu düzenlediği zaman bu tür maddeler ihdas etmemeli idi."(4)

Ömer Adnan Orel:

"Tasarıda YÖK'e yer verilmemiş olmasını ben de eksiklik bulurum: Üniversitelere ait maddelere gelince, birçok arkadaşım belirttiği üzere bu konudaki eksikliği ben de âdeta hayretle yadırgadım. 12 Eylül'e geliştirmede üniversitelerin sanki hiçbir rolü ve etkisi olmaması gibi bu müesseselere ait hükümlerin, tasarının ruh ve felsefesine uygun hale getirilmemesi bir eksiklik; herhalde bu da düzeltilecektir."(5)

Bekir Tünay:

"Üniversiteler için yazılanlar eksik bence. Sadece özerklik sevdasına tutulmuş intibakı veriyor. Elbette "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" diyen Atatürk'e yakışan da üniversitelerin bilimsel özerkliğidir; ama üniversiteler bilmelidir ki, Türkiye'de bütün diğer müesseselerle beraber her türlü özerklik ve hürriyet Atatürk ilkelerinin sınırından geçer, Atatürk ilkelerinde biter.

Kanunla Yükseköğretim Kurulu kurulmuştur; buna da yer verilmiyor; herhalde buna yer verilmesi zaruridir. Çünkü, buna hangi görevler, yetkiler, sorumluluklar verilecek, kimler ne şekil, ne şartlar içinde seçilecek; bunun belirlenmesi lazımdır."(6)

Anayasa Komisyonu adına Hikmet Altuğ:

Aylar süren uzun araştırmalarla hazırlanan Anayasa Tasarımızın yeni kuruluşlar getirdiği, eski kuruluşları şekillendirdiğini hepimiz gördünüz. Amaç, Türk toplumunca kabul edilebilecek bir Anayasanın en kısa tarifi ile uzun yıllar yaşayabilecek bir Anayasanın tedvinidir. O görüşteyiz ki, birtakım kanunlar ve bazı haklar, toplumlar tarafından massedilir. Bu bir sayın üyemiz tarafından dile getirilmiştir, çok haklıdır. Bazıları ise, daha doğarken zayıf doğarlar, uygulanma kabiliyetleri yoktur. Bunun içindir ki anayasalar, yeni kanunlar yapılmasında yalnız istikamet gösterici olurlar.

Takdim ettiğimiz maddede, tedvininde 1946 Nisanında yürürlüğe giren ve özerklik veren Kanun, yani 4936'dan bahsedilmiştir, gerekçede incelenmiştir. Komisyonumuz, demokrasiye geçiş yılı olan 1940'lerden önce Hükümetin böyle bir kanuna lüzüm görmesini manidar bulmuştur. Düşündürücüdür, şöyle ki; dünya tarihinde demokrasiyi hazırlayanların, üniversiteler ve düşünürler olduğu o zaman bir defa daha görülmüştür ve ispat edilmiştir.

1933'ün 31 Mayıs'ında Atatürk'ün üniversite reformunda, reformun yapılması Profesör Marsh'a emanet edilmişti ve Profesör Marsh'ın teklifi, muvakkat olarak merkezi idareyi kabul etmekte. Sonradan, devamlı yönetimin tespiti kabul edilmiştir. 12 yıllık süre kâfi görülerek 1946'da Parlamento zabıtlarına geçtiği gibi, "Üniversitelerin Avrupadaki benzerleri gibi, müşterek temellere dayandırılması, ayrı bir yönetime sahip bulunmaları lüzumlu görülmüş, yine kanunun gerekçesindeki üniversiteler gibi bilgi ve uzmanlığa ayrılmış kurumların merkezlerden idaresine ve bir elden yönetilmesine imkân yoktur" diye zabıtlara geçmiştir.

Olaylar, Türkiye'yi 36 yıl sonra aynı noktaya zorunlu olarak getirmiş bulunuyor. Tasarıda üniversitelerle ilgili 165 inci maddenin Sayın Genel Kurulumuzun değerli katkılarıyla Türk milli eğitimi ve hassaten Türk milleti istikbali için en hayırlı şekilde tedvin edileceği ümidini taşıdığımızı da bildirmek isterim.

Görüşümüz, bu maddenin çağdaş eğitim, öğretim esaslarında Atatürk ilkelerinde araştırmacı, bilimsel bir insan gücünü, Devletin varlığı, bağımsızlığı, ülkenin ve milletin bölünmezliğini kapsayan, Milli Eğitim Bakanlığı gözetiminde olabilen; fakat kendileri tarafından seçilen organlar eli ile seçilen ve başkanının seçimini kendisine bıraktığımız diğer müesseseler gibi bir ilave olarak gösterilen adaylar arasından Devlet Başkanınca onanımı kabul edilebilen, merkezi idarenden çok birleşim denetim ve gözetim içinde bir üniversite düzenlenmesi yönündedir.(7)

ÜNİVERSİTELERLE İLGİLİ 165. MADDENİN GÖRÜŞÜLMESİ SIRASINDA ORTAYA KONULAN DÜŞÜNCELER

Anayasa Komisyonu'nun hazırladığı tasarıda üniversiteler 165. maddede düzenlenmekteydi. Bu bölümde Danışma Meclisi'nde 165. madde görüşülürken ileri sürülen görüşler ele alınacaktır. Bu başlık altında Yükseköğretim Kanunu Anayasa ilişkisinin yanı sıra, üniversitelerin düzenlenişine etken olan anlayışa da yer verilecektir.

Orhan Baysal:

"... Yükseköğretimdeki kargaşa ve açmazın yaratılıp sürdürülmesinde, yükseköğretim kurumlarının da katkısı mutlaka olmuştur. Üniversiteler, değişik baskılar ve hesaplar sonucu, 1960'lı yıllarda özel yükseköğretilerin açılıp hızla yayılmasına ve ülke ihtiyaçları düşünülmeden, son derece düşük nitelikli eğitimin sürdürülmesine maalesef seyirci kalmışlardır. Bu alanda üniversiteler yol gösterici ve sorumluluk yüklenici nitelikteki görevlerini, yine üzümlük belirtmek isterim ki, yeterince yapamamışlardır.

Plansız, programsız ve son derece yetersiz şartlar ve ortamlarda, bazan da siyasal amaçlı yükseköğretim kurumlarının açılmasına göz yummuşlar, bunların kendi kendilerine yeterli duruma gelebilmeleri için tutarlı ve gerçekçi bir plan ve program hazırlayıp yürütememişlerdir. Hukukî, idarî, malî ve eğitimsel sorunları, yasalar ve eğitim sistemimizin bütünlüğü içinde çözümlenmekten kaçınmışlar, bu alanlarda maalesef başarılı olamamışlardır...

Bütün bunların sonucu olarak, eğitim ve öğretimin niteliği düşmüş, yükseköğretim kurumlarımız kısır siyasî veya ideolojik çalkantıların, hatta anarşinin içine çekilmek istenmiş, istikbalimiz, ümidimiz ve geleceğimizin garantisi olan gençlerimiz anarşi ve terörün içine sürüklenerek, bir vasıta olarak kullanılmak istenmiştir. Bu hususlarda, üzümlük belirtmek isterim ki, yer yer ve zaman zaman başarı da sağlanabilmiştir.

... Yükseköğretim kurumlarındaki dağınıklığın, kargaşanın ortadan kaldırılması, bunların ülke çapında, ülke ihtiyaç ve menfaatlerine uygun olarak planlanması, düzenlenmesi ve yönlendirilmesinin bir merkezi öğretim üst kuruluşunca gerçekleştirilmesinde kanımca büyük yarar vardır.

Bu, kısıtlı mali olanakların ülke sathında dengeli dağılmasını, yükseköğretim kurumlarında fonksiyonel bir bütünlüğün sağlanmasını mümkün kılacaktır. Bilindiği üzere, bu amaç ve ilkeler doğrultusunda geçen sene 4 Kasım 1981 tarihinde 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu yürürlüğe girmiş; uygulamaları gün be gün gerçekleşmektedir."(8)

Mahmut Akkılıç:

"... 2547 sayı ile YÖK'ü kurduk, Sayın Baysal'ın önerisinde de vardır bu hususlar ve teknik bakımdan kendileri de değindiler,

çok çok uzun bu madde, Anayasadaki en uzun maddenin iki katı. 2547 sayılı YÖK'ü kurduk, YÖK maalesef kamuoyunun hoşuna gitsin diye ne yaptı, öğrenci sayısını artırdı, belki hepimizin hoşuna gitti 100 kontenjanı olan yere 200, 200'ü 400, 400'ü 800 yaptı; ama hiç düşünmedi ki, burada yeterli laboratuvar var mı, sınıf var mı, öğretim üyesi var mı? Bunları katıyen incelemeyen kararını aldı ve bunları çıkardı; ama bundan sonra da yarım aydınlar yetişecektir arkadaşlar size müjdelirim.

Muhterem arkadaşlarım;

Birkaç madde önce bir madde geçti, memur güvencesi ve üzerinde saatlerce tartıştık, hepimiz hatırlarsınız. Bakın 2547 sayılı Kanun değiştirilmiş ve ona bir madde ilave edilmiştir: "Üniversite rektörleri, fakülte dekanları, enstitü ve yüksekokul müdürleri ve bunların yardımcıları ve bölüm başkanları gerektiğinde bu Kanunda belirtilen süreleri dolmadan..." Birçok arkadaşımız altını çiziyor, ben de müsaade ederseniz buranın altını çizmek istiyorum: "... Bu Kanunda belirtilen süreleri dolmadan tayinlerindeki usule uygun olarak görevlerinden alınabilirler." Hani nerede memur güvencesi? Üstelik bunlar üniversite gibi, mutlak anlamda güvencemiz, itimat edeceğimiz müesseselerin başında rektör ve dekanların, yüksekokulların müdürlerinin gerektiğinde görevden alınmasına amirdir.

Muhterem arkadaşlarım;

Bu madde yürüdüğü sırada üniversite yönetiminde suskunluk ve yandaşlar zümresi yaratmış oluruz, buna kesinlikle inanıyorum. Böyle üniversite olmaz, bunun bilimsel özerkliği de kalmaz arkadaşlar.

Bakın YÖK, arasındaki üniversiteyi de atlayarak bir fakülteye yazı yazıyor diyor ki, senin filan ders saatin şu kadar olacak, filan ders saatin bu kadar olacak, işte cıvılcı efendim. Aslında hiyerarşi, üniversiteye yazacak, üniversite fakülteye bildirecek. Fakülteye direkt emri veriyor, senin şu ders saatin şu kadar, şu ders saatin bu kadar.

Muhterem arkadaşlarım;

Bilimsel özerklik bu mudur? Bilimsel özerklik odur ki, o fakültenin ders ihtiyacını, yetiştireceği öğrencinin kalitesini ancak ders saatleriyle uygulamasıyla ancak o fakülte bilir, YÖK bilmez. O bakımdan, diyebilirdi; filan fakültede bir eğitim döneminde, 4 veya 5 yıllık eğitim döneminde şu kadar ders saati olur, şu kadar uygulama, şu kadar teorik olur ve bütün aynı dalda öğretim yapanlar da bir birine denk yapılmak suretiyle programları düzenleyebilir, bir emir yayımlayabilir; ama böyle detayına inecek şekilde olursa, işte bu bilimsel özerkliğe müdahaledir arkadaşlar..."(9)

Evliya Parlak:

"... Önergenin aleyhinde aslında söz almamın nedeni, mevcut maddenin yeterli olduğundan değildir. Ancak Sayın Anayasa Komisyonu Başkanımızın da biraz önce ifade buyurdukları gibi, Anayasalar toplum düzeninin temel kurallarını, prensiplerini ortaya döken metinlerdir. Halbuki, değerli arkadaşlarımızın getirdikleri önerge ise, halen yürürlüğe bir seneyi bile doldurmadan girmiş olan bir Kanunun Anayasal bir madde haline getirme amacını taşımaktadır.

Kanunun birçok maddesi aynen önerge halinde Anayasa maddesi haline getirilecek. Arkadaşlar, bu henüz, yeni yeni idare düzenini, yönetimini, seçimlerini yapmaktadır. Hatta öğretim yılına bu yıl, yani 1982-1983 öğretim yılında YÖK'ün yönetimiyle üniversiteler girecektir. Ne getireceği veya ne götüreceği tartışma konusu olan bu Kanun şu anda bir değerlendirmeye tabi tutulamaz, bir Anayasa

güvenceye kavuşturulamaması gerekir.

Bunu şu örnekle izah etmek istiyorum; 1961 Anayasası üniversitelere idarî ve bilimsel özerklik adı ile tümüyle bir özerklik getirmiştir. Masum öğrenci hareketleriyle başlayan anarşi hareketleri, o zamanki iktidarlar tarafından şu şekilde kamuoyuna açıklanmıştır. Mevcut Anayasa maddesi gereğince özerk olan üniversitelere Türk polisi giremiyordu. Ancak 12 Mart 1971 Harekâtından sonra Anayasanın ilgili maddesi değiştirildi ve Devletin güvenlik kuvvetleri üniversiteye girmeye başladı.

Ben bununla şunu arz etmek istiyorum; eğer biz, YÖK Kanununu bugünkü yönetimi, henüz daha ne olduğu tümüyle ortaya konmamış iken, Anayasa maddesi haline getirirsek ve bundan sonra bunun zararlarını geçmişte olduğu gibi, görürsek iktidarlar acaba, güçlü hükümet diye tutturduğumuz hükümetler nasıl bir değişiklik yapacaklardır. İllaki Anayasayı değiştireceklerdir.

Onun için anayasalarda sadece bu tür düzenlemelerin kanunla yapılacağı denilir ve temel kural tespit edilir, anayasaya detaylar konmaz. Bunu arz etmek istiyorum, saygılarımı sunarım"(10)

Anayasa Komisyonu adına Feyzi Feyzioğlu:

"... Bir üniversite öğretim üyesi, kişisel eğilimi ne olursa olsun, kürsüye çıktığında sadece ilmin ve dersinin konusunun diliyle konuşmalı, politikayı kürsüye sıçratmamalıdır. Üniversite öğretim üyesinin saygınlığı ve etkinliği davranışlarıyla, dersleri ve eserleriyle ölçülür. Üniversite kürsüsü politik amaçların ve eğilimlerin vasıtası olamaz. Fakat bunun yanısıra, siyasi iktidarlar da üniversite kürsüsünden sadece kendi sempatanlarının, kendi mutemetlerinin sesinin yükselmesini isteyemez. Başka bir ifadeyle üniversite öğretim üyelerinin kendi eğilimleri doğrultusunda hareket etmelerini bekleyemez. Onların objektif bir bilim adamı kişiliğiyle yaptığı eleştirilere de saygı gösterir, değer verir. Bence üniversitelerle ilgili olarak Anayasada yer alacak hükmün temelinde işte bu esas yatar ve bu bir an dahi gözlerden uzak tutulmamak gerekir.

Öğretmen, çok vakit öğrencisi açısından örnek bir kişidir. Öğrenci, onun gibi olmak, onun gibi konuşmak, onun gibi anlatmak, düşünmek, bilmek ister. Bunun içinde, öğrencinin doğru yoldan gitmesinde de, doğru yoldan sapmasında da öğretmenin etkisi büyüktür. Bunu inkâr etmek, gerçekleri inkâr etmek olur. Fakat öyle bir öğretmen arıyoruz ki, öyle bir öğretim üyesi arıyoruz ki, o kişiliğini birtakım kimselerin takdirlerine göre ayarlamak durumunda bırakılmayacaktır. Sesini sadece bilimin, teknolojinin gereklerine uygun olarak yükseltecek, icabında memleket meselelerini eleştirecek ve o eleştiriler sırasında iktidarın hiç de hoşuna gitmeyeceği nitelikte olabilecektir. Eğer, bu tarz eleştirileri yapıyor diye o üniversite öğretim üyesinin görevine son verilme yoluna gidilirse, Bakanlık emrine alınmak istenilirse yahutta daha başka yoldan tecziyesi yoluna gidilmek tercih edilirse, işte o zaman üniversite, üniversite olmaktan çıkar, üniversite öğretim üyesi de kişiliğini kaybeder. Bir süre sonra bakarsınız ki, o üniversite bir sessizler dünyası haline girmiştir, o üniversite öğretim üyeleri de ürkek, suskun birer bilim adamı sıfatını taşımak durumuna düşmüştür. Biz, Anayasa Tasarımımızın 165 inci maddesindeki hükümleri koyarken, meseleyi bu temel noktadan ele aldık ve bunun her hal ve kârda ihlal ve ihmal edilemeyeceği görüşünden hareket ettik.

Evet, üniversitede de anarşik hareketler olmuştur; ama bunun bilimsel özerklikle mutlak bir bağlantısını nasıl kurabiliyoruz? Anarşiyi önlemek devletin görevidir. Devlet hangi kurumumuzdaki anarşiyi önleyebilmiştir ki, (12 Eylül'den önce) üniversitedekileri önle-

miş duruma girsin?.. "Üniversiteye polis giremez" diyorlardı. Hayır, (12 Eylül'den önceleri konuşuyorum) üniversiteye polis de çağrılmıştır. Hatta ilk olarak, bunu gururla söyleyebilirim, bizim o zaman fakültemizin dekanı olan şimdiki Anayasa Komisyonumuzun Başkanı Sayın Aldıkaçtı bunu cesaretle istemiştir. Bunu bir hakşinaslık olarak dile getirmek isterim. Gelen polisler ne yapmıştır, mesele orada? Bir Pol-Der, bir Pol-Bir ayrımı içinde orada acaba kendisinden beklenen görevi yapmış mıdır? Ben, gözlerimin önünde üniversiteye gitmek üzere evinden çıkan ve otomobiline binerken yayılım ateşine tutulan, sonunda başında şapkası, elinde çantası, göğsü kanlar içinde oracıkta can veren bir öğretim üyesinin hayalini hâlâ silemiyorum. Üniversite üyeleri bu uğurda kaç tane can vermiştir, acaba hatırlıyor muyuz?.. Meseleyi bütünüyle ele almak lazım. Bu itibarla, anarşi olmuştur, anarşiye sebep üniversitenin kurumlarıdır, hocalarıdır şeklineki bir hüküm sanırım isabetli ve insafli olmayacaktır...

Bilimsel özerklik ile hâkimlerin hâkimlik teminatı ilkesi arasında ben çok yakınlık görmekteyim. Daha iki gün önce adalet yılının açılışı dolayısıyla Yargıtay Birinci Başkanı Sayın Turhan'ın konuşmasını okuduk ve dinledik. Ne diyordu Sayın Turhan: "Hâkimlerin bağımsızlığı atama işlemiyle başlar. Örneğin; eğer atamayı yürütme yapıyorsa, hâkim tercihlerini kendisi için kullanan mutemet adam olur. Yine yürütme organı hâkimi emekliye ayırabiliyorsa, yerini değiştirebiliyorsa, ceza verebiliyorsa, hâkim baskı altında tutulabiliyor demektir. Bu gibi durumlarda hâkimin bağımsızlığından söz edilemez. Hâkimi güvenceden ve bağımsızlıktan yoksun kılmak, güvenceyi zedeleyecek, bağımsızlığı giderecek hükümleri getirmek, güvenceyi ve bağımsızlığı kötüye kullanan tek-tük hâkimin varlığına katlanmaktan çok daha sakıncalı ve hatta tehlikelidir."

Şimdi, üniversiteler bu esastan bakalım. Lüzüm ve varlığına bütün arkadaşların ittifak halinde buldukları bilimsel özerklik acaba nasıl gerçekleşebilir ve bilimsel özerklik gerçek anlamıyla ne zaman varsayılabilir?

Arkadaşlar, üniversite öğretim üye ve yardımcılarının serbestçe araştırma ve yayını yapabileceklerini sadece Anayasa metninde ifade edilmesiyse yetinmek, bilimsel özerkliği gerçekleştirilmeye kafi değildir. Eğer, bir ülkede üniversiteler kendi yöneticilerini kendileri seçemiyorlarsa, eğer akademik bir unvan veya öğretim üyeliği için gerekli şartları kendileri belirleyip, adayların bilimsel erk'e sahip olup olmadıklarını kendileri değerlendirmiyorlarsa, eğer mensuplarının tayininde, terfiinde, denetlenmesinde sadece bir merkezî kurulun hâkimiyeti baskın durumdaysa; bilimsel özerklik bir hukuk normu haline getirilmiş, hatta biraz önce söylediğim gibi, Anayasada ifade edilmiş olsa bile, o ülkedeki üniversitelerde gerçek anlamıyla bilimsel özerklikten söz edilemez.

Bu itibarla arkadaşlar, bilimsel özerkliğin şartlarını mutlaka üniversitelerin ilgili maddesinde muhafaza etmek lazımdır...

Şimdi efendim; Yüksek Öğretim Kurumu bugün öyle yetkilerle teçhiz edilmiştir ki, biraz önce sayın arkadaşlarımızdan birisi ifade ettiler, herhangi bir sebep dahi göstermeye ihtiyaç kalmaksızın tayin ettiği rektörü de, dekanı da görevden alabiliyor. Bununla da kalmıyor; değiştirilen 7 nci maddesine göre, öğretim üyelerinin de görevlerini yerine getirmekte yetersizliği hususu takdirlerine tamamen bırakılmış ve yetersiz görülenler görevlerinden alınmak yetkisiyle teçhiz edilmiştir bu Kurum. Böyle bir Kurumun, bu çalışma tarzı ve temposu içinde bir üniversitede bilimsel özerkliğin varlığından bahsetmeye imkân var mıdır? Hepiniz hatırlayacaksınız, eskiden emekliye ayrılma bakımından, Emeklilik Kanununun bir 39 uncu maddesi vardı meşhur, "Görülen lüzum üzerine emekliye ayrılmıştır..." Şim-

di, hiçbir memurda dahi sözkonusu olmayan bu imkân, bugün üniversiteler için mevcuttur. "Görülen lüzum üzerine..." Kimin göreceği lüzum üzerine? YÖK'ün. Kimin? Daha açık konuşayım; YÖK'ün Başkanının göreceği lüzum üzerine bir üniversite üyesi görevinden, hem de yetersizliği sebebiyle uzaklaştırılabilecektir. Bu bakımdan meseleyi sadece YÖK'ün halledeceği şekilde düşünmek, bizi çok yanılgılara iter...

YÖK ile mesele halledilmez. YÖK'ün Anayasaya isim olarak konulması da caiz değildir. Nihayet o özel bir Kanundur, diğer bütün Anayasa maddelerinde olduğu gibi, özel kanununa yollama yapılır. Bu özel kanun bugün YÖK'tür, yarın bir başkası olabilir; ama her değişiklik bir Anayasa değişikliğini gerektirmez. Bu, bu kadar açık ve basittir ve Anayasal sistemimize de uygundur..."(11)

Kemal Dal:

"... 1961 Anayasasının yapmış olduğu düzenlemede üniversiteler yürütme organının karşısında, yürütme organının asıl fonksiyonu olan kamu hizmetlerinin yürütülmesi ve denetlenmesi ile ilgili görevlerinin yerine getirilmesine engel olmaktadır. Üniversite özerkliği bu değildir. Dünyanın her tarafında üniversite vardır ve dünyanın her tarafında üniversite özerkliği vardır. Üniversite özerkliği, kendi organları eliyle öğretim üyelerinin mutlak surette bir yerden bir yere görevlendirilmesi değildir. Üniversite özerkliği, bilim adamına çalışma serbestisi tanımadır.

Üniversite özerkliği, Türkiye'nin irikiyım üniversitelerine sadece ilim yapma inhisarı sağlamak değildir. Ankara ve İstanbul'daki üniversiteler ilmi kendi inhisarına almışlardır; orayı âdeta Bizans haline getirmişlerdir, orayı âdeta eski kilise haline getirmişlerdir. Bilim sadece orada vardır, onun dışına çıkmaz..."

Fransa'da Edgarfor Kanununun yaptığı Üniversite Reformu Kanunu birer birer üniversitede, fakültelerde okutulacak dersleri tayin etmiştir. Üniversite programları yaz-boz tahtası değildir. Ayrıca seçim yoluyla gelen üniversite öğretim üyeleri ile kurulan organlar maalesef bu anarşi ortamında olayların üzerine gidememişlerdir; gerekli kararları alamamışlardır.

Yönetim kurulları anarşiye karışan öğrenci hakkında gerekli disiplin kararını alamamıştır, anarşiye destek olan öğretim üyesi hakkında da disiplin kararı alamamıştır. Biz böyle üniversite özerkliği istemiyoruz. Bizim getirdiğimiz düzenlemede kanuna bilimsel özerkliği sağlayacak şekilde bir esneklik vermiş bulunuyoruz. Bunda mutlaka YÖK isminin bulunması şart değildir. Kanun ne şekilde özerklik vermek istiyorsa o şekilde özerklik verir; fakat bu hiçbir zaman bir idarî muhtariyet, idarî özerklik değildir. Devletin karşısına organları ile çıkan bir idarî özerklik değildir..."(12)

Nihat Kubilay:

"... Burada 2547 sayılı Yükseköğretim Kurulu Kanununa temas edilmemiştir. Benden önceki değerli arkadaşlarımızın açıklamalarında da belirtildiği gibi, bir kuruluş halinde olan 2547 sayılı Kanun ve Yükseköğretim Kurulunun nasıl bir sonuç vereceği, uygulamaların nereye varacağı belli değildir. Bunun için hazırlayacağımız Anayasa Tasarısının böyle bir kanunun genel esprisi içerisinde bağlanmasını ve bu çerçeve içerisinde kalmasını düşünemedim ben. Burada Anayasa olduğuna göre bir esneklik verilmesi için kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler devlet tarafından kanunla kurulur demekle, belki YÖK Kanunu veya gelecek dönemlerde değiştirilecek diğer kanunları da bunun içerisinde mütalaa etmeye çalıştım..."(13)

DANIŞMA MECLİSİNİN KABUL ETTİĞİ METİN

Danışma Meclisi'ndeki görüşmeler sonrasında, Anayasa Komisyonu Üniversitelerle ilgili maddeyi, önergeler doğrultusunda yeniden hazırlamıştır. Komisyonca tekrar kaleme alınan ve Danışma Meclisi'nin kabul ettiği hüküm şu şekildedir:

"MADDE 140- Üniversiteler Devlet eliyle ve kanunla kurulan bilimsel özerkliğe sahip kamu tüzükleridir.

Üniversiteler, çağdaş eğitim, öğretim, bilim ve teknoloji esasları ve gereklerine dayanan bir düzen ve güvenlik ortamı içinde, Atatürk ilkeleri doğrultusunda ve kalkınma planı çerçevesinde, milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun düzeyde ve miktarda insan gücü yetiştirmek üzere eğitim ve öğretimde bulunmak, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak amacıyla faaliyet gösteren çeşitli birimlerden oluşur.

Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe, bilimsel araştırma ve yayında bulunabilir.

Üniversite öğretim üyelerinin ve yardımcılarının faaliyetleri, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

Üniversitelerin kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri, öğretim üye ve yardımcılarının göreve alınmaları, yükseltilmeleri, görevlerine son verilmesi, üniversiteler üzerinde Devlet sahip bulunduğu gözetim ve denetim haklarını kullanma usulleri, bilimsel özerklik esaslarına aykırı olmamak üzere, kanunla düzenlenir.

Rektörler, üniversitelerdeki öğretim üyesi profesörler arasında Cumhurbaşkanınca seçilir.

Devlet, yüksek öğretimi plânlamak, üniversitelerin ülke içindeki dağılımlarını düzenlemek, yüksek öğretim kuruluşları arasındaki öğretim üye ve yardımcı ihtiyacını, bilimsel özerklik esaslarına uygun olarak karşılamak ve üniversitelerin dayalı bulunduğu ortaöğretim ile yükseköğretim arasındaki dengeyi sağlamak amacıyla, üniversitelerin temsilcilerinin de katıldığı bir merkezî teşkilat kurar.

Üniversitelerin bütçeleri, genel ve katma bütçelerin bağlı bulunduğu esaslara uygun olarak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Devlet, üniversiteler üzerinde denetim ve gözetim hakkına her zaman için sahip olup, üniversitelerle, onlara bağlı fakülte, enstitü, yüksekokul ve diğer kuruluşlarda öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin olağan tedbirlerle giderilmesi hallerinde, Bakanlar Kurulu, ilgili üniversitelerin veya onlara bağlı fakülte ve birimlerin idarelerine el koyabilir.

Üniversite ve yüksekokullardaki öğrencilere ve öğrenci kuruluşlarına sağlanacak burs, barınma, beslenme ve benzeri yardım ve kolaylıklar Devlet tarafından düzenlenir ve Devletin denetim ve gözetimi altında yürütülür."(14)

MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ
ANAYASA KOMİSYONU'NUN
DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ

Bilindiği gibi 1982 Anayasası metni, Danışma Meclisi'nin hazırladığı tasarının Millî Güvenlik Konseyi tarafından görüşülmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Konsey, Danışma Meclisi'nin kabul ettiği tasarını, gerekli gördüğü hallerde değiştirmiştir. Üniversitelerle ilgili düzenleme de bu değiştirilen hükümler arasındadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu, Anayasa hükmünün Yükseköğretim Kanunu doğrultusunda hazırlanması gerektiği düşüncesiyle, üniversitelerle ilgili maddeyi günümüzde Anayasada yer alan şekliyle kaleme almıştır. Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu, bu düşüncüyü Anayasa Düzeni Hakkında Kanun hü-

kümleriyle gerekçelendirmektedir. Komisyon'un değişiklik gerekçesi şöyledir:

"Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan 140 nci madde, 130 uncu olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede 4.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile getirilmiş bulunan ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun Hükümlerine göre Anayasa hükmü niteliğindeki esaslardan Anayasada yer alması gerekenler gözönünde tutulmuştur."(15)

Anayasa Düzeni Hakkında Kanun'un Anayasa yapılırken dikkate alınması hususu Danışma Meclisi'ndeki görüşmeler sırasında Süleyman Sırrı Kırçalı tarafından da ortaya konulmuştur. Kırçalı, Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu'na şu soruyu yönelmektedir:

"... İkincisi; YÖK Kanunu hakkında, Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanunu ve gerekçesini düşünmek gerekir. Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun incelendiği takdirde görülecektir ki, "Millî Güvenlik Konseyinin bildiri ve kararlarında yer alan ve alacak olan hükümlerle, Konseyce kabul edilerek yayımlanan ve yayımlanacak olan kanunların 9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı Anayasa hükümlerine uymaları, Anayasa değişikliği olarak ve yürürlükteki kanunlara uymayanları da kanun değişikliği olarak yayımlandıkları tarihte veya metinlerde gösterilen tarihlerde yürürlüğe girer." denmektedir. Bu hususta ne düşünüyor Sayın Komisyonumuz onu öğrenmek istiyoruz?"

Kırçalı'nın bu sorusu, Anayasa Komisyonu adına Feyzi Feyzioğlu tarafından "... Öbür konuya gelince: O sadece YÖK'e münhasır telakki edilemez. O zaman, yeni Anayasa Tasarısındaki bütün hükümlerin o açıdan ele alınması icabederdi. Halbuki biz yepyeni bir Anayasa yapıyoruz. O itibarla, onlarla bir bağlantı kurmak zorunluğu içinde değiliz" şeklinde cevaplandırılmıştır.(16)

SONUÇ:

12 Eylül dönemi, olağanüstü yönetim usulünün geçerli olduğu ve bu olağanüstü durumun gerektirdiği hukuk düzeninin uygulandığı bir devirdir. 1982 Anayasası'nın Geçici 3. maddesine göre olağanüstü hukuk düzeni, "Anayasaya göre yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin toplanıp, başkanlık divanını oluşturmasıyla birlikte" yürürlükten kalkmıştır.

Yürürlükten kalkmış olan olağanüstü hal rejimini, Anayasa hükümleri vasıtasıyla sürdürmenin neticesi, günümüzde kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Anayasa'nın kabulünün üzerinden henüz on sene dahi geçmeden, büyük çaplı Anayasa değişikliği ve hatta yeni bir Anayasa yapılması tartışmaları gündeme gelmiştir.

DİPNOTLAR:

- (1) *Danışma Meclisi Tutanak Dergisi*, cilt: 9, s. 815.
- (2) *Dergide 8 önerge bulunmaktadır. Ancak tutanaklarda 10 önergeden söz edilmektedir. Cilt: 9, s. 815. vd.*
- (3) *Danışma Meclisi Tutanak Dergisi*, cilt: 7, s. 159.
- (4) *Ibid*, cilt: 7, s. 503.
- (5) *Ibid*, cilt: 7, s. 509.
- (6) *Ibid*, cilt: 7, s. 523.
- (7) *Ibid*, cilt: 7, s. 604.
- (8) *Ibid*, cilt: 9, s. 822.
- (9) *Ibid*, cilt: 9, s. 523.
- (10) *Ibid*, cilt: 9, s. 824.
- (11) *Ibid*, cilt: 9, s. 825.
- (12) *Ibid*, cilt: 9, s. 830.
- (13) *Ibid*, cilt: 9, s. 833.
- (14) *Ibid*, cilt: 10.
- (15) *Millî Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi*, Cilt: 7, s. sayı 450, s. 84.
- (16) *Danışma Meclisi Tutanak Dergisi*, cilt: 9, s. 831-832.